

Par Kriminālprocesa likuma 140. panta 7.¹ daļas piemērošanu

2020. gada 6. jūlijā stājās spēkā grozījumi Kriminālprocesa likuma (turpmāk – KPL) 140. pantā, ar kuriem pants papildināts ar 7.¹ daļu, kas noteic, ka procesa virzītājs procesuālo darbību var veikt, izmantojot tehniskos līdzekļus (telefonkonference, videokonference), bez pilnvarotās personas, kura nodrošina procesuālās darbības veikšanu, starpniecības, paredzot, ka persona var piedalīties procesuālajā darbībā neatkarīgi no tās atrašanās vietas, ja tās rīcībā būs nepieciešamie tehniskie līdzekļi un ja procesa virzītājam ir iespējams ar tehniskiem līdzekļiem pārliedzināties par citā telpā vai ēkā esošās personas identitāti, pilnībā fiksējot procesuālās darbības norisi atbilstoši KPL 143. pantā noteiktajam.

KPL 140. panta 7.¹ daļa noteic, ka šā panta 2.¹, piektajā un septītajā daļā noteikto var neievērot, ja procesa virzītājam ir iespējams ar tehniskiem līdzekļiem pārliedzināties par citā telpā vai ēkā esošās personas identitāti. Pirmstiesas procesā procesuālo darbību fiksē šā likuma 143. pantā noteiktajā kārtībā. No minētā izriet šādi nosacījumi KPL 140. panta 7.¹ daļas piemērošanai:

1) Procesuālajā darbībā iesaistītajai personai ir pieejami nepieciešamie tehniskie rīki (piemēram, ierīce ar videokameru, mikrofoni un interneta pieslēgumu), kas var nodrošināt pilnvērtīgu piedalīšanos videokonferencē, un personai nav objektīvu šķēršļu piedalīties procesuālajā darbībā, izmantojot tās rīcībā esošos tehniskos rīkus.

2) Procesuālās darbības virzītājam jāpārliedzināties par personas identitāti, neiesaistot kompetentas iestādes amatpersonu personas identitātes apliecināšanai. Praksē tas ir iespējams, piemēram, gadījumos, kad persona iepriekš ir piedalījusies procesuālās darbībās vai tiesas sēdēs klātienē, līdz ar to procesa virzītājam nav problēmu pārliedzināties par personas identitāti. Tāpat ir iespējams arī uzraudzīt personu apliecināšanu ar videokameras palīdzību, vai procesa virzītājs var pārliedzināties par personas identitāti pēc procesa virzītājam iesniegtajam dokumentu fotokopijām. Prokuratūras praksē ir piemēri arī gadījumiem, kad personas identitātes pārbaudei tika izmantots e-paraksts un www.latvija.lv pieejamie rīki¹.

3) Procesuālās darbības virzītājs procesuālo darbību fiksē šā likuma 143. pantā noteiktajā kārtībā, proti, visas KPL 140. panta piektajā un septītajā daļā minētās darbības un fakti tiek fiksēti skaņu vai skaņu un attēla ierakstā. Savukārt iztiesāšanā saskaņā ar KPL 483. panta pirmo daļu tiesas sēdes gaitu, tajā skaitā lietas dalībnieku mutvārdu apliecinājumus, pilnā apjomā fiksē, izmantojot skaņu vai attēlu ierakstus vai citus tehniskos līdzekļus, un par to izdara atzīmi tiesas sēdes protokolā, saskaņā ar KPL 484. pantu tiesas sēdes gaitu fiksē arī tiesas sēdes protokolā.

Attiecībā uz procesa dalībnieka sniegto apliecinājumu (piemēram, apliecinājuma, ka persona ir brīdināta par atbildību par savu pienākumu nepildīšanu, vai personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, apliecinājuma par atteikšanos no aizstāvja u.c.) fiksēšanu norādām, ka atbilstoši Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 10.1 panta trešajai daļai, ja lieta tiek iztiesāta, izmantojot videokonferenci, prasība iegūt personas parakstu tiesas sēdes gaitā ir izpildīta, ja attiecīgā persona sniedz apliecinājumu mutvārdos un tas tiek fiksēts tiesas sēdes audioierakstā. Papildus jānorāda, ka Ministru kabinetā ir pieņemts likumprojekts "Grozījumi Kriminālprocesa likumā", kas izstrādāts sakarā ar e-lietas platformas izstrādi un e-krimināllietas ieviešanu izmeklēšanas iestādēs, prokuratūrā un tiesās. Minētais likumprojekts paredz precizēt to, ka procesuālās darbības vai dokumenta apliecinājumu varēs fiksēt arī skaņu, skaņu un attēlu ierakstā.

Vēršam uzmanību, ka saskaņā ar Tieslietu ministrijas izstrādātajām Vadlīnijām rajona

¹<http://www.prokuratūra.gov.lv/lv/jaunumi/2020/aktualitates/arkartejas-situacijas-laika-izsniegta-apsudziba-attalinati-elektroniska-vide-2154>

(pilsētu) un apgabaltiesu darba organizēšanai ārkārtējās situācijas laikā no 2020. gada 9. novembra², ja nepieciešams lietu iztiesāt tiesas sēdē, maksimāli tiek izmantotas lietas attālinātas izskatīšanas iespējas, tajā skaitā, piemēram, izmantojot *Microsoft Teams* programmu. Ņemot vērā epidemioloģiskās drošības riskus un ievērojot Covid – 19 infekcijas izplatības laikā nostiprināto principu pēc iespējas rast risinājumus iestāžu pakalpojumu sniegšanai attālināti, kā arī, lai nodrošinātu tiesu darba nepārtrauktību un sekmētu vienotu tiesu praksi, ir izstrādātas arī Vadlīnijas *Microsoft Teams* izmantošanai tiesas sēžu organizēšanā rajona (pilsētu) tiesās un apgabaltiesās³. Minētās vadlīnijas, ja nepieciešams un atbilstoši procesuālo darbību veikšanas specifikai, iespējams izmantot arī izmeklēšanas iestāžu un prokuratūras darbā.

Ņemot vērā to, ka KPL 140. panta 7.¹ daļas piemērošana nav ierobežota tikai ar ārkārtējās situācijas laiku, norādām, ka arī pēc ārkārtējās situācijas beigām KPL 140.panta 7.¹ daļā paredzēto kārtību varēs izmantot, lai nodrošinātu personu, kuras jebkādu iemeslu dēļ nevar vai nevēlas ierasties uz tiesas sēdi vai procesuālās darbības veikšanas vietu klātienē, tiesības piedalīties tiesas sēdē vai procesuālās darbības veikšanā, kā arī tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.

Jānorāda, ka KPL 140. panta 7.¹ daļa nodrošina ne tikai procesuālās darbības veikšanu, piemēram, nopratināšanu attālināti, bet tā nodrošina arī lietas dalībnieku tiesības piedalīties krimināllietas iztiesāšanā, kad šīm personām jebkādu iemeslu dēļ nav iespējama ierašanās uz tiesas sēdi klātienē.

Papildus aspekti attiecībā uz gadījumiem, ja persona atrodas citas valsts teritorijā

Kopš spēkā ir stājušies grozījumi KPL 140. panta 7.¹ daļā, procesa virzītājiem ir radušās neskaidrības par to, vai turpmāk, lai iegūtu liecības no lietas dalībniekiem, kas uzturas ārvalstīs, ir jāievēro starptautiskajā tiesiskajā sadarbībā noteiktā kārtība videokonferenču organizēšanai, vai arī tie var rīkoties atbilstoši KPL 140. panta 7.¹ daļā noteiktajai kārtībai un nopratināt personu bez ārvalsts kompetento iestāžu iesaistes videokonferencē, izmantojot tiešsaistes platformu, dalībniekam esot viņa dzīves vai citā viņa atrašanās vietā.

Sākotnēji jānorāda, ka saskaņā ar KPL 140. panta 7.¹ daļu procesa virzītājam nav uzlikts pienākums pārbaudīt, kur tieši atrodas persona, kurai jāpiedalās procesuālajā darbībā, līdz ar to procesa virzītājs var nezināt, ka persona atrodas citas valsts teritorijā procesuālās darbības laikā. Šādā situācijā par procesuālās darbības norises vietu uzskatāma vieta, kurā atrodas procesa virzītājs un starptautiskās sadarbības joma netiek aizskarta. Ievērojot minēto, nav pamata uzskatīt, ka KPL 140. panta 7.¹ daļā noteiktajā kārtībā veiktas procesuālās darbības laikā iegūtie pierādījumi varētu tikt atzīti par neizmantojamiem pierādīšanā, jo procesuālā darbība ir veikta atbilstoši KPL regulējumam.

Nav pamata uzskatīt, ka gadījumā, ja procesuālās darbības laikā, kas veikta ar videokonferences starpniecību, personu, kura atrodas citas valsts teritorijā, nevar brīdināt par kriminālatbildību saskaņā ar KPL 139. panta otro daļu, kas noteic, ka izmeklēšanas darbības sākumā tās veicējs informē konkrētajā procesā iesaistīto personu par tās tiesībām un pienākumiem, kā arī brīdina par atbildību par savu pienākumu nepildīšanu. Krimināllikuma 4. panta pirmā daļa noteic, ka Latvijas pilsoņi, nepilsoņi vai ārzemnieki, kuriem ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja Latvijas Republikā, par citas valsts teritorijā vai ārpus jebkuras valsts teritorijas izdarītu nodarījumu neatkarīgi no tā, vai tas izdarīšanas vietā atzīts par noziedzīgu un sodāmu, saucami pie atbildības Latvijas teritorijā saskaņā ar šo likumu. Ievērojot minēto, KPL 140. panta 7.¹ daļas

²<https://www.tm.gov.lv/lv/jaunums/vadlinijas-rajona-pilsetu-un-apgabaltiesu-darba-organizesanai-arkartejas-situacijas-laika-no-2020gada-9novembra>

³<https://tiesas.lv/aktualitates/vadlinijas-microsoft-teams-izmantošanai-tiesas-sezu-organizesana-rajona-pilsetu-tiesas-un-apgabalties-9928>

piemērošanai nepastāv šķēršļi arī gadījumos, kad persona atrodas citas valsts teritorijā, jo saskaņā ar Krimināllikuma 4. pantu personu ir iespējams saukt pie kriminālatbildības par Krimināllikuma 300. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, proti, par apzināti nepatiesas liecības, atzinuma, tulkojuma, paskaidrojuma un pieteikuma sniegšanu.

Ievērojot vispārējos nosacījumus KPL 140. panta 7.¹ daļas piemērošanai, gadījumos, ja procesa dalībnieks atrodas citas valsts teritorijā, KPL 140. panta 7.¹ daļas piemērošana ir iespējama, ja izpildās šādi papildus kritēriji:

1) Persona ir Latvijas pilsonis vai nepilsonis KPL 681. panta izpratnē (turpmāk – Latvijas pilsonis). Šis apstāklis ir būtisks, jo Latvijas pilsoņiem, neatkarīgi no viņu atrašanās vietas, ir tiesības labprātīgi komunicēt ar savas pilsonības valsts iestādēm (konsulārajiem dienestiem, valsts iestādēm, kā arī tiesībsargājošajām iestādēm) bez citas valsts iejaukšanās šajā procesā.

2) Persona vēlas un piekrīt piedalīties procesuālajā darbībā videokonferences režīmā. Ievērojot pirmajā punktā norādīto, personai ir tiesības izvēlēties šādu komunikācijas veidu, taču tiesībsargājošās iestādes nedrīkst piespiest personu piedalīties procesuālajās darbībās ar videokonferences starpniecību. Ja persona nepiekrīt piedalīties procesuālajā darbībā videokonferences režīmā, ir jāiesaista attiecīgas valsts kompetentās iestādes ar starptautiskās sadarbības instrumentu (tiesiskās palīdzības lūguma, Eiropas izmeklēšanas rīkojuma) palīdzību.

Gadījumos, kad neizpildās iepriekš norādītie kritēriji un procesa virzītājs darbību nevar veikt bez valsts, kurā persona atrodas, iesaistīšanās, KPL 140. panta 7.¹ daļa nav piemērojama un procesa virzītājam ir jārīkojas saskaņā ar KPL C daļas "Starptautiskā sadarbība krimināltiesiskajā jomā" regulējumu, proti, jāvēršas pie ārvalsts vai Eiropas Savienības dalībvalsts ar tiesiskās palīdzības lūgumu vai Eiropas izmeklēšanas rīkojumu.